

แนวคิดอุดมการณ์ของหลุยส์ อัลตุสแซร์ :
กรอบความคิดที่คลาดเคลื่อนในไทย
ความสลับซับซ้อนของผู้กระทำ
องค์ประธาน และการต่อสู้ทางชนชั้น

วนัส ปิยะกุลชัยเดช*

Received: 28 January 2025

Revised: 21 May 2025

Accepted: 9 June 2025

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; อีเมล:
wanas.piy@stou.ac.th

**Althusser's Conception of Ideology:
An Inaccurated Framework in the Thai
Academic Community and the Complexity
of subject, Subject, and Class Struggle**

*Wanas Piyakulchaidech***

** Assistant Professor, School of Political Science, Sukhothai Thammathirat Open University; Email: wanas.piy@stou.ac.th

บทคัดย่อ

มโนทัศน์อุดมการณ์ในสกุลความคิดมาร์กซิสต์เป็นที่โดดเด่นและแต่ในบางครั้งคลุมเครือ ความคลุมเครือเกิดขึ้นมาจากการตีความที่กลับไปกลับมาในการตีความของนักทฤษฎีแต่ละท่าน คำว่า ‘อุดมการณ์’ ถูกบัญญัติเป็นครั้งแรกโดย อังตวน เดสสตัท เดอ เทรซี นักคิดชาวฝรั่งเศสในยุครู้แจ้ง อย่างไรก็ตาม คำดังกล่าวเมื่อกลายเป็นที่นิยมและถูกนำไปใช้ในวงการการศึกษา การเมือง และอื่น ๆ นั้นและความหมายแตกต่างกันตามผู้เขียนแต่ละคน จากแนวคิดที่มีความหมายทางบวกในแง่ของ ‘ศาสตร์แห่งความคิด’ (เดอ เทรซี) ไปสู่การถูกวิพากษ์ในความหมายของ ‘จิตสำนึกที่เป็นเท็จ’ (เองเกลส์) ความหมายของมโนทัศน์ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องและมีนัย หลุยส์ อัลธุสแซร์ ในฐานะหนึ่งในนักคิดคนสำคัญในสกุลมาร์กซิสต์ได้รับมรดกความซับซ้อนของมโนทัศน์ และพยายามที่จะสร้างมโนทัศน์ที่มีความคงเส้นคงวา เพื่อการนี้อัลธุสแซร์ได้แสดงให้เห็นถึงจุดอ่อน และผสานรวมจุดแข็งของแนวคิดก่อนหน้านี้

อัลธุสแซร์ไม่ได้เสนอความคิดเรื่องอุดมการณ์ในงานเขียนชิ้นเดียว แต่แนวคิดดังกล่าวปรากฏขึ้นในงานเขียนหลายชิ้นที่ในบางครั้งทำให้เกิดความไม่คงเส้นคงวาในแนวคิดนั้น บทความวิจัยชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบายแนวคิดอุดมการณ์ของอัลธุสแซร์และนำเสนอแนวคิดดังกล่าวในรูปแบบที่มีเอกภาพและคงเส้นคงวามากขึ้น เพื่อบรรลุเป้าหมายนี้ งานวิจัยชิ้นนี้จึงแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก คือการสำรวจแนวคิดที่หลากหลายของ ‘อุดมการณ์’ ภายในและภายนอกสกุลความคิดมาร์กซิสต์ ส่วนที่สองจะพิจารณาแนวคิดอุดมการณ์ในความหมายทั่วไป และส่วนสุดท้ายจะนำเสนอแนวคิดอุดมการณ์ในความหมายเฉพาะ

แนวคิดอุดมการณ์ของอัลธุสแซร์ได้คงไว้ลักษณะบางประการของผู้ก่อตั้งสกุลความคิดมาร์กซิสต์ แต่ตีความแนวคิดดังกล่าวในทิศทางที่ต่างออกไป อัลธุสแซร์เสนอความคิดเรื่องอุดมการณ์ในความหมายทั่วไปในฐานะกลไกในการสร้างผู้กระทำโดยอาศัย ‘การตก’ สำหรับอัลธุสแซร์แล้วมนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากอุดมการณ์ ตัวมนุษย์โดยตัวเองแล้วเป็นมนุษย์อุดมการณ์

การกลายเป็นมนุษย์อุดมการณ์คือการกลายสภาพจากปัจเจกชนกลายมาเป็น
 ผู้กระทำที่ใช้ชีวิตอย่างมีความหมายสอดคล้องกับบทบาทและความสัมพันธ์ทาง
 สังคมของพวกเขา อย่างไรก็ตามนัยของอุดมการณ์ในความหมายทั่วไปนี้เป็น
 นามธรรมและดำรงอยู่ตลอดไปคู่กับมนุษย์ เพื่อทำให้เป็นรูปธรรม อัลธุสแซร์
 เสนอความคิดเรื่องอุดมการณ์ในความหมายเฉพาะที่แสดงให้เห็นว่าปัจเจกชนที่
 อยู่ในสังคมใดสังคมหนึ่งนั้นกลายมาเป็นผู้ปกครอง และผู้ถูกปกครอง ความคิดนี้
 ยังเปิดเผยถึงสังคมได้ผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างไรเพื่อให้สังคมนั้น
 ดำรงอยู่ต่อไป และวิธีการที่ชนชั้นถูกปกครองจะต่อสู้เพื่อเอาชนะชนชั้นปกครอง
 ด้วยการยึดกุมอำนาจรัฐ เปลี่ยนแปลงหรือแม้แต่ทำลายกลไกของรัฐ (ทางการ
 ปราบปรามและอุดมการณ์) ในการสร้างสังคมใหม่

คำสำคัญ: อุดมการณ์, อัลธุสแซร์, มาร์กซิสม์, กลไกทางอุดมการณ์ในรัฐ

Abstract

The concept of ideology within the Marxist tradition is profound yet often ambiguous. This ambiguity arises from the twists and turns in its interpretation by various theorists. The term 'ideology' was originally coined by Antoine Destutt de Tracy, a French Enlightenment thinker. However, as it gained popularity and was widely adopted in academic, political, and other circles, its meaning and connotations diverged significantly from one author to another. From its positive conception as the 'science of ideas' (de Tracy) to its critique as 'false consciousness' (Engels), the concept has evolved considerably. Louis Althusser, one of the most prominent contemporary Marxist thinkers, inherits this complex legacy and attempts to formulate a more coherent conception of ideology. In doing so, he seeks to address the weaknesses and integrate the strengths of his predecessors.

Althusser does not present his ideas on ideology in a single text but rather across several works, which has led to some inconsistencies in his conception over time. This research article aims to explicate Althusser's conception of ideology and present it in a more unified and coherent form. To achieve this goal, the article is divided into three main parts. The first part surveys the various conceptions of the term 'ideology' both within and outside the Marxist tradition. The second part examines Althusser's idea of ideology in general, while the final part explores his idea of ideology in particular.

Althusser's conception of ideology retains certain elements from the founders of the Marxist tradition but reinterprets them in a distinct way. He introduces the idea of ideology in general as a mechanism of subject creation, interpellation, or 'hailing.' According to Althusser, human beings cannot exist outside ideology; they are inherently ideological beings.

To become ideological beings means that individuals transform themselves into actors who live meaningfully according to their roles within their social relationships. However, this notion of ideology in general is abstract and eternal. To ground it, Althusser presents the idea of ideology in particular, which demonstrates how individuals in a given society are positioned as rulers or ruled. This concept also reveals how societies reproduce themselves to ensure their survival, as well as how the subordinate class can overthrow the ruling class through revolution. By seizing state power and modifying or even dismantling the state apparatus-both repressive and ideological-the subordinate class can fundamentally transform society.

Keywords: Ideology, Althusser, Marxist, Ideology State Apparatuses

บรรณานุกรม

หนังสือ

หลุยส์ อัลธุสแซร์, *อุดมการณ์และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ = Ideologic et Apparails Ideologifucs d'Etat*, แปลโดย กาญจนา แก้วเทพ, (กรุงเทพมหานคร: โครงการหนังสือเล่มเล็ก สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529).

Antoine Destutt de Tracy, *A Treatise on Political Economy: Elements of Ideology*, trans. Thomas Jefferson, (Auburn, Alabama: The Ludwig von Mises Institute, 2009).

Antonio Gramsci, *Prison Notebooks*, trans. Joseph A Buttigieg, vol. 3 (New York; [Chichester]: Columbia University Press, 2007).

Antonio Gramsci, *Selections from Prison Notebooks of Antonio Gramsci*, trans. Quentin Hoare and Geoffrey Nowell Smith, (New York: International Publishers, 1971).

Frederick Engels, "Engels to Franz Mehring, London, 14 July 1893," in *Karl Marx and Frederick Engels: Selected Correspondence, 1846-1895*, trans. Dona Torr, (New York: International Publishers).

Hanna Fenichel Pitkin, *The Concept of Representation*, (Berkeley, California: University of California Press, 1967).

Karl Marx and Friedrich Engels, "The German Ideology," in *Collected Works of Karl Marx and Friedrich Engels, 1845-47*, vol. 5, (New York: International Publishers, 1976).

Karl Marx, "Karl Marx Capital Volume 1," in *Collected Works of Karl Marx and Friedrich Engels*, vol. 35, (London: Lawrence and Wishart, 2010).

Karl Marx, "Preface to a Contribution to the Critique of Political Economy," in *Collected Works of Karl Marx and Friedrich Engels, 1857-61*, vol. 29, (London: Lawrence & Wishart, 1987).

Louis Althusser, "Ideology and Ideological State Apparatuses," in *Lenin and Philosophy, and Other Essays*, trans. Ben Brewster, (London: New Left Books, 1971).

Louis Althusser, *On the Reproduction of Capitalism: Ideology and Ideological State Apparatuses*, trans. G. M. Goshgarian, (London ; New York: Verso, 2014).

Louis Althusser, *Philosophy for Non-Philosophers*, trans. G. M. Goshgarian, (New York: Bloomsbury, 2017).

Louis Althusser, "Theory, Theoretical Practice and Theoretical Formation: Ideology and Ideological Struggle," in *Philosophy and the Spontaneous Philosophy of the Scientists & Other Essays*, trans. James H. Kavanagh, (London; New York: Verso, 1990).

Talleyrand. *Memoirs of the Prince De Talleyrand*. Edited by The Dug De Broglie Of The French Academy. Translated by Raphael Ledos De Beaufort. Vol. 1. 5 vols., (New York: G. P. Putnam's Sons, 1891).

V. I. Lenin, "One Step Forward, Two Step Back," in *Collected Works of Lenin*, 4th ed., vol. 7, (Moscow: Progress, 1965).

V. I. Lenin, "What Is to Be Done?," in *Collected Works of Lenin*, 4th ed., vol. 5, (Moscow: Progress Publishers, 1977).

บทความ

กฤษฎา เกิดดี, "การวิเคราะห์วัตถุประสงค์ เหตุผล และวิธีการปิดกั้นการสื่อสาร ในประกาศ คำสั่ง และข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ในประเทศไทย," *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, ปีที่ 26, ฉบับที่ 1 (2565), 189-200.

ธีรพงศ์ สกุลศรี, กนกวรรณ ธีรารวรรณ, และคมกฤษ ตะเพียนทอง, "พันธนาการข้ามยุค : อุดมการณ์เพศดิน (ไม่เคย) ได้," *Asian Journal of Arts and Culture*, ปีที่ 17, ฉบับที่ 2 (January 12, 2018), 91-108.

วัฒนาพร นนลือชา และอุมารินทร์ ตูลารักษ์, “อุดมการณ์ในละครโทรทัศน์แนวผีของไทย,” *วารสารวิชาการแพรวกาภาพสัณฐาน มหาวชิวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์*, ปีที่ 1, ฉบับที่ 3 (2557), 26-45.

วีรญา กังวานเจตสุข, “ที่มาและการดำเนินนโยบายแบ่งสาลีของรัฐบาลทักษิณฮิ: บทวิเคราะห์ความสำเร็จ,” *International Journal of East Asian Studies*, ปีที่ 23, ฉบับที่ 2 (2019), 232-247.

สิงห์ สุวรรณกิจ และทินกฤต สิริรัตน์, “ว่าด้วยอุดมการณ์และโครงสร้างของหลุยส์ อัลตูซเซอร์: สำนวนงานศึกษาในไทยและข้อเสนอในการอ่านใหม่,” *มนุษยศาสตร์สาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, ปีที่ 25, ฉบับที่ 1 (2567), 159-168.

สุนทร คำยอด, “จาก ‘ชอน้ำท่วม’ ถึง ‘เพลงผาเวียงสูง’ สู่ ‘ผ้าชิ้นน้ำท่วม’: การต่อสู้ด้วยภาษา และอุดมการณ์ล้านนานิยม,” *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, ปีที่ 3, ฉบับที่ 2 (2558), 25-41.

สุนทร คำยอด, “อุดมการณ์สิ่งแวดล้อมในเอกสารโบราณล้านนา,” *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา*, ปีที่ 2, ฉบับที่ 3 (2557), 57-68.

สุนทร คำยอด และสมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์, “อุดมการณ์ล้านนานิยม’ ในวรรณกรรมของนักเขียนภาคเหนือ,” *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, ปีที่ 4, ฉบับที่ 2 (2559), 52-61.

Emmet Kennedy, “‘Ideology’ from Destutt De Tracy to Marx,” *Journal of the History of Ideas*, Vol. 40, no. 3 (1979), 353-368.

Maytawee Holasut, “‘As Beautiful as You Are Told’: A Critique on the Ideology of Natural Beauty in ‘The Body Project’ Exhibition,” *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, ปีที่ 14, ฉบับที่ 1 (February 12, 2015), 52-67.